

خلاصه سند راهبردی منطقه آزاد ارس

موقعیت منطقه آزاد ارس

منطقه آزاد ارس در شمال غرب استان آذربایجان شرقی در ضلع غربی شهرستان جلفا در کرانه جنوبی رودخانه ارس واقع شده است. منطقه آزاد ارس با برخورداری از مرز مشترک با کشورهای آذربایجان، ارمنستان و جمهوری خودمختار نخجوان و وجود خطوط ارتباطی با اروپا و منطقه قفقاز، ترکیه و حوزه مدیترانه و قرارگیری در کریدورهای بین‌المللی حمل و نقل، پیشینه تاریخی اقتصادی قابل توجه، اقلیم مناسب، منابع غنی آب، مراتع و ذخیره‌گاه‌های جنگلی، قابلیت‌های توسعه گردشگری در زمینه‌های تاریخی، فرهنگی و طبیعی و ورزشی بین‌المللی و پتانسیل بالای رشد و توسعه صنعتی، معدنی، کشاورزی، خدماتی و علمی و آموزشی به طور بالقوه نقش حائز اهمیتی را در ارتباط با چشم‌انداز بیست ساله به خود اختصاص داده است.

منطقه آزاد ارس با توجه به نزدیکی با شهر تبریز و ارتباط تنگاتنگ اداری و اقتصادی با آن و امکان تعاملات علمی و آموزشی با کشورهای همسایه و وجود نیروی انسانی متخصص و کارآمد در زمینه‌های مختلف می‌تواند در جهت برخورداری از دانش پیشرفته و توانا در تولید علم و فن آوری مورد تاکید سند چشم‌انداز نقش حساسی را ایفا نماید.

موقعیت ویژه کلان شهر تبریز به عنوان پسرکرانه خدماتی برتر در سطوح ملی و فراملی برای منطقه آزاد و وجود مناطق ارزشمند اکولوژیکی حفاظت شده و ذخیره‌گاه‌های بین‌المللی و پشتوانه‌های ارزشمند توسعه کشاورزی، شرایطی را فراهم کرده است که نه تنها به پشتوانه آن، ارس منطقه‌ای برخوردار از سلامت، رفاه، امنیت غذایی و محیط زیست مطلوب خواهد بود، بلکه توانایی آن را دارد که به یک منطقه بین‌المللی سلامتی و درمانی تبدیل شود.

وجود معادن غنی (مصالح ساختمانی - فلزی و غیرفلزی) و فراهم بودن زمینه توسعه بهره‌برداری از آنها و ایجاد صنایع وابسته و نزدیکی به شبکه‌های زیربنایی از جمله خطوط نفت و گاز، خطوط راه آهن و شبکه‌های

مخابراتی و انتقال برق، محورهای ارتباطی اصلی و فرودگاه در حال تاسیس با عملکرد فراملی و فراهم بودن زمینه‌های توسعه تکنولوژی‌های نوین (بیوتکنولوژی، نانوتکنولوژی و IT) زمینه را برای حضور موثر در عرصه ملی در جهت رشد پرشتاب و مستمر اقتصادی و کسب جایگاه اول اقتصادی، علمی و فن‌آوری در منطقه، آنچنانکه در سند چشم‌انداز تصریح شده است را فراهم آورده است.

اصلی‌ترین قابلیت‌های توسعه:

- برخورداری از مرز مشترک با کشورهای آذربایجان، ارمنستان و جمهوری خودمختار نخجوان و وجود خطوط ارتباطی با اروپا، منطقه قفقاز، ترکیه و حوزه مدیترانه و قرارگیری در کریدورهای بین‌المللی حمل و نقل
- موقعیت ویژه کلان شهر تبریز به عنوان مرکز خدمات برتر در سطوح ملی و فراملی
- پیشینه غنی فرهنگی در پذیرش نوآوری و توسعه و فرهنگ و زبان مشترک با کشورهای همجوار
- سابقه تاریخی مرکزیت تجاری منطقه و توانمندیهای بالای صادراتی و برخورداری از زیرساخت‌های توسعه فعالیت‌های بازرگانی از قبیل گمرکات و مراکز تخلیه و بارگیری کالا
- تنوع نسبی آب و هوایی و گیاهی، منابع نسبتاً غنی آب، باغات، مراتع و ذخیره‌گاههای جنگلی از جمله جنگلهای ارسباران، ظرفیت مناسب تولید و مراکز پشتیبان کشاورزی بویژه برای فعالیتهای دامی و آبرزی پروری
- وجود معادن غنی (مصالح ساختمانی، فلزی و غیرفلزی) و فراهم بودن زمینه توسعه بهره برداری از آنها و ایجاد صنایع وابسته
- بهره‌مندی نسبی از شبکه‌های زیربنایی از جمله خطوط نفت و گاز، خطوط راه‌آهن و شبکه‌های انتقال برق و امکان تبادل برق با کشورهای همجوار، محورهای ارتباطی اصلی و فرودگاه در حال تاسیس با عملکرد فراملی
- وجود قابلیت‌های توسعه فعالیت‌های گردشگری در زمینه‌های تاریخی، فرهنگی و طبیعی

- فراهم بودن زمینه‌های توسعه تکنولوژی‌های نوین (بیوتکنولوژی، نانو تکنولوژی و IT)
- وجود مناطق ارزشمند اکولوژیکی حفاظت شده و ذخیره گاه‌ها

نقاط قوت منطقه آزاد ارس:

- با توجه به مطالعات صورت گرفته مهمترین نقاط قوت این منطقه به شرح زیر مطرح گردید:
- دسترسی به منابع آبی مطمئن و استفاده از ظرفیت‌های استفاده نشده.
- وجود پتانسیل بالای توسعه کشاورزی در منطقه به ویژه در زمینه‌های آبی‌پروری، تولید میوه‌های نیم گرمسیری و هسته‌دار، کشت آبی و هیدروپونیک.
- امکان گسترش صنایع تبدیلی کشاورزی و دامی.
- موقعیت ویژه ژئواکونومیکی و قرار گرفتن در مسیر جاده ابریشم و چهار راه تجاری اروپا و آسیای میانه و وجود راه‌های ارتباطی و مواصلاتی مناسب در پسرکرانه و اتصال آن به شبکه راه‌های اصلی و راه‌آهن برقی تبریز- جلفا و نزدیکی به دریای خزر و سیاه و وجود گمرک جلفا، به‌عنوان سطح یک مبادی ورودی و خروجی در مقیاس ملی.
- استعداد منطقه جهت تبدیل شدن به مگاپورت صادرات و واردات، صادرات مجدد و ترانزیت.
- دسترسی منطقه به منابع معدنی پرارزش به ویژه منابع مس سونگون سیه رود، سنگ‌های تزئینی و ساختمانی و نفلین سینیت در شهرستانهای همجوار و کشورهای همسایه.
- نزدیکی و همجواری با تبریز، به‌عنوان یکی از قطب‌های اصلی صنعتی و خدماتی کشور و دسترسی آسان به منابع انرژی فراوان و نیروی انسانی ماهر.
- پتانسیل بالای سرمایه‌گذاری در بخش ساختمان و مسکن
- پتانسیل بالای سرمایه‌گذاری در بخش صنعت، به‌ویژه در صنایع پتروشیمی و وابسته به نفت و تجهیزات با مشارکت کشورهای منطقه با توجه به وجود شهرک‌های صنعتی.

- وجود کلیسای سنت استپانوس در منطقه و امکان ایجاد دسترسی آسان از آنجا به کلیسای قره‌کلیسا و طبیعت بکر شهرستان جلفا، دهکده گلستان و مرزی بودن منطقه و استفاده از ساحل رودخانه ارس و کوهها و دریاچه‌های سدهای گلفرج و گردیان به عنوان منابع گردشگری منحصر به فرد.
- وجود بازارچه‌های مرزی برای خرده‌فروشی.
- برخورداری از امکانات قطب‌های دانشگاهی مرکز استان و شهرستانهای همجوار.
- برتری نسبی منطقه آزاد ارس در دسترسی به زیرساخت‌های ارتباطی مخابراتی ملی.
- فراهم بودن امکان شکل‌گیری پایگاه‌های خدماتی.

فرصت‌های منطقه آزاد ارس

- با توجه به مطالعات صورت گرفته فرصت‌های موجود در این منطقه به شرح زیر مطرح گردید:
- امکان جذب سرمایه از طریق ایرانیان خارج از کشور در فعالیتهای منطقه آزاد ارس.
- امتیازات قانونی سرمایه‌گذاری در مناطق آزاد.
- جایگاه خاص شهر جلفا در کلیه طرحهای فرادست ملی، منطقه‌ای و استانی.
- فراهم بودن زمینه‌های گسترش راه‌های ترانزیتی پسرانه مطابق با برنامه‌های ملی و منطقه‌ای.
- نزدیکی به فرودگاه‌های داخلی و بین‌المللی مانند تبریز در داخل کشور و کشورهای همجوار.
- قرارگیری منطقه آزاد ارس بر سر راه شبکه فیبرنوری شرقی-غربی، از چین تا اروپا.
- امکان ایجاد خوشه‌های صنعتی در سطح فرامنطقه‌ای.
- تقاضای فراملی برای خدمات درمانی فوق تخصصی کشورمان.
- معافیت گمرکی صادرات از گرجستان به اروپا.
- امکان استفاده از فرصت‌های صادراتی و تامین نیازهای ترکیه و آذربایجان.
- امکان استفاده از مزایای عضویت ارمنستان در WTO.
- موقعیت بالقوه منطقه آزاد ارس در برقراری ارتباط با قفقاز جنوبی، روسیه و اروپای شرقی برای دسترسی به کشورهای هند، پاکستان، افغانستان، ترکیه، عراق و کشورهای حاشیه خلیج فارس.

- دسترسی به بازار آسیای میانه به دلیل اشتراکات تاریخی و فرهنگی به عنوان بازار هدف.
- پتانسیل خوب همکاری و تعامل با جمهوری‌های CIS در چارچوب سازمان‌های منطقه‌ای نظیر اکو، شانگ‌های، گوام و اوراسیا.
- الزام حمایت دولت از منطقه آزاد ارس به واسطه نقش تعاملی آن با کشورهای CIS و به ویژه کشورهای حوزه قفقاز جنوبی.
- فراهم شدن زمینه افزایش سرمایه‌گذاری و جلب مشارکت بخش خصوصی به واسطه ابلاغ سیاست‌های کلی اصل ۴۴.
- کاهش تسلط وجه دولتی در منطقه آزاد ارس بر اثر رعایت سیاست‌های کلی اصل ۴۴.
- تقاضای فراملی به ویژه در بازار حوزه‌های پیرامونی کشور برای خدمات آموزش عالی قابل عرضه استان و کشور.

رئوس اهداف و جهت‌گیریهای کلی منطقه آزاد ارس

اهداف کلی و در ذیل آن، اهداف جزئی منطقه آزاد ارس به شرح ذیل فهرست می‌شوند:

مضور موثر در ترتیبات منطقه ای:

- ۱- ایجاد مرکزیتی برای تعدیل تنش‌های قومی و سیاسی در منطقه
- ۲- حضور فعال در فعل و انفعالات حوزه ژئواستراتژیکی منطقه قفقاز با هماهنگی‌های لازم در سطح ملی.

ایجاد تمهیدات برای گسترش خدمات ترانزیتی:

- ۱- احداث فرودگاه با عملکرد ملی و فراملی
- ۲- توسعه، تکمیل، تجهیز، افزایش کارایی و استفاده بهینه از شبکه‌های ارتباطی جاده ای و ریلی با عملکرد ملی و فراملی
- ۳- پیگیری درباره تقویت محورهای ترانزیت سرخس - جلفا (کریدور شرق - غرب) و جلفا - خرمشهر و بندر عباس - جلفا (در راستای کریدور شمال - جنوب) و تکمیل و ساماندهی مسیرهای ترانزیتی بازرگان - جلفا و تبریز - جلفا

- ۴- همکاری در احداث خط آهن موازی خط آهن تخریب شده آذربایجان - ارمنستان و اتصال به راه آهن آذربایجان و روسیه.
- ۵- ظرفیت سازی برای گسترش ارتباط ترانزیتی قابل اتکا از مبداء جلفا به کشور های ارمنستان، آذربایجان، جمهوری خودمختار نخجوان، گرجستان، اکراین و جنوب روسیه.
- ۶- تشویق سرمایه گذاری برای بهره گیری مناسب از قابلیت های ترانزیتی کشور در صادرات مجدد کالا.
- ۷- تجهیز و توسعه گمرکات و ایجاد کانون انبار های دپوی کالاهای ترانزیتی و صادراتی به قفقاز و اروپا به عنوان مگاپورت ترانزیت و حمل و نقل کالا .

توسعه تولیدات صنعتی و معدنی با توجه به مزیت های منطقه بویژه در زمینه تامین انرژی:

- ۱- تقویت و تشویق واحد های تولیدی کوچک و متوسط.
- ۲- ظرفیت سازی برای توسعه واحد های پائین دستی صنایع پتروشیمی و فراوری مشتقات نفتی .
- ۳- بهره برداری از قابلیت های معدنی و توسعه صنایع وابسته .
- ۴- ظرفیت سازی برای توسعه صنایع تبدیلی با توجه به تقاضای بازارهای پیرامونی و خاور دور .

توسعه بازرگانی و مضمون در بازار های جهانی:

- ۱- ایجاد زمینه های جذب سرمایه گذاری خارجی همراه با انتقال فن آوری .
- ۲- استقرار بازار متشکل سرمایه و توسعه بازار های مالی و خدمات تجاری .
- ۳- جذب و تقویت و تجهیز خدمات برتر بانکی، بیمه ای، گمرکی، سرمایه گذاری، مخابراتی و سایر خدمات دستگاههای دولتی.
- ۴- تشویق و حمایت از صادرات و تأمین بخشی از نیاز های وارداتی کشور
- ۵- ایجاد مرکز تجارت الکترونیکی.
- ۶- توسعه و تجهیز بازارچه های مرزی با توجه به شرایط قانونی منطقه آزاد ارس و وضعیت موجود واردات کالاهای مسافری از مناطق آزاد.

توسعه گردشگری :

- ۱- ایجاد زیر ساخت های گردشگری
- ۲- ظرفیت سازی در زمینه جذب گردشگران درمانی، ورزشی، فرهنگی، تاریخی، طبیعت گردی و شکار دوست .

۳- ایجاد دهکده های سلامت و توریسم .

توسعه آموزش عالی و فن آوری های جدید:

- ۱- توسعه فن آوری اطلاعات و ارتباطات ICT و ارتقاء سطح مهارتها و تجهیز نیروی انسانی
- ۲- جذب نیروی متخصص و صاحب نظر از سرزمین اصلی و خارج از کشور
- ۳- ایجاد قطب دانشگاهی بین المللی و گسترش مراکز و فعالیت های پژوهشی

بهره برداری بهینه از امکانات و مزیت ها در جهت گسترش تولید و نوآوری در بخش کشاورزی:

- ۱- توسعه تولیدات ماشین آلات کشاورزی
- ۲- ظرفیت سازی برای کشت گلخانه ای، هیدروپونیک، ارگانیک و نوآوری محصولات کشاورزی (زراعی، باغداری، ماکیان، حیوانات وحشی، آبزیان و کرم ابریشم)
- ۳- همکاری با پسرکرانه در جهت افزایش تولید فرآورده های دامی و کشاورزی و تجاری.

ایجاد فضا های نوین کالبدی نماینگر چهره ای نو از جمهوری اسلامی ایران :

- ۱- نهایی کردن محدوده جغرافیایی منطقه و تهیه طرحهای جامع و تفصیلی
- ۲- فراهم سازی الزامات بازگرداندن رونق جمعیتی و ساماندهی اسکان در محدوده منطقه آزاد.

سازمان فضائی منطقه آزاد ارس در طرح جامع:

سازمان منطقه آزاد ارس بر اساس خروجی سند راهبردی و گزاره های ماموریتی ، ابتدا بیانیه ماموریت را استخراج و سپس فضا و کالبد های لازم را به صورت کف (حداقل) در طرح جامع خود تحت عنوان *Master Plan* بعنوان اولین لایه برنامه ریزی کالبدی منطقه جایابی نموده و سازمان فضائی را با رعایت کلیه اصول برنامه ریزی و به ازای هر فعالیت تخصیص داده است. جهت اجرایی شدن آماده سازی های لازم برای انجام پروژه های فیزیکی قطعاً یکی از ضروریات، تهیه و تدوین طرحهای مطالعاتی تحت عنوان طرحهای تفصیلی می باشد. لذا سازمان پس از استخراج گزاره های ماموریتی به شرح زیر در تعاقب به تعریف طرحهای مطالعاتی تفصیلی پرداخته است.

سازمان فضائی منطقه عبارت است از :

- شبکه بندی معابر منطقه (شریانی . دسترسی)

- منطقه بندی کاربری و تراکمی اراضی به شرح زیر :
- منطقه مسکونی در سه سطح تراکمی (کم، متوسط، زیاد)
- صنایع و کارگاهها (صنایع تبدیلی، صنایع سنگین، صنایع *Hi-Tech*، تولید انرژی، تولید مصالح ساختمانی)
- فعالیت های کشاورزی (شهرک گلخانه ای، کشت مکانیزه، شهرک تولید پروتئین یعنی شهرک شیلات و سایت های پرورش دام و طیور)
- مجتمع های آموزش عالی و پژوهشی (آموزش عالی، پژوهش و فن آوری، خدمات بهداشتی و درمانی و آموزش پزشکی)
- دهکده ورزشی (ورزش های بین المللی و محل اردوگاه های بین المللی ورزشی و محل برگزاری مسابقات ورزشی)
- دهکده سلامت (آموزشی، درمانی، اقامتی، و تفریحی و ...)
- بارانداز و انبار (سایت های گمرکی و انبارهای عمومی، محل تخلیه و بارگیری کالا جهت صادرات، واردات، و صادرات مجدد و مگاپورت و ...)
- نمایشگاه بین المللی (برای نمایش کالاهای تولیدی منطقه آزاد ارس و سایر مناطق آزاد ایران و حوزه منطقه و نمایش کالاهای تولیدی جهان و خصوصاً کشورهای منطقه با رویکرد جهانی)
- *C . B . D* . مرکز ارشادی و تجاری شهر (محل استقرار فعالیتهای کسب و کار و کاربریهای مرتبط)
- شهرک فرودگاهی (فرودگاه بین المللی با زیرساختها و کاربریهای مرتبط و مورد نیاز و ...)
- پهنه های مربوط به اقامت و تفریح . (سایت تفرجگاهی گردیان و منطقه و آثار تاریخی و طبیعی و فرهنگی منطقه و برای جذب گردشگران داخلی و خارجی).
- پهنه مربوط به کاربریهای حساس به آسیب پذیری